

David Held:

MODELI DEMOKRACIJE

(Prevedli: Božidar Kante, Vlasta Jalušič in Slavko Gaber.
Knjižnica revolucionarne teorije, Ljubljana 1989.)

Tudi teoretsko prevajalska dejavnost sledi demokratizaciji. Dobili smo delo, katerega predmet je demokracija v zgodovinskih presekih, in s tem priliko, da tudi v slovenskem jeziku beremo kaj več kot le o neposredni, samoupravni ipd. demokraciji. Prevod dela je zato pomembno družboslovno dejanje založbe KRT.

Held je napisal uvod v študij modelov demokracije, ki jih pozna evropska tradicija. Predstavlja osem modelov, ki so neka mešanica teoretskih kosntruktov in realno eksistirajočih demokracij. Na koncu pa dodaja še svoj model - normativni model demokratične avtonomije in predstavi njegove glavne značilnosti.

Held predstavlja modele opisno in v tabelarnih prikazih. Ukvarja se z glavnimi tokovi zgodovine politične misli in s temeljnimi pojmi politične misli: *politika, oblast, demokracija, participacija, država* itd. Zlasti veliko se ukvarja z državo, to pa zato, ker so bili predteksti za štiri poglavja predhodno razprave o državi (glej uvod). Posebej zasluži omembo njegova pozornost za položaj žensk v posameznih modelih demokracije. (Njegovi predlogi za izboljšanje položaja žensk pa so precej klavrnin in izpričujejo globoko nepoznavanje kompleksa problemov, ki zadevajo družbeni položaj obeh spolov zlasti v razmerah spreminjanja njunih klasičnih vlog.)

V tej predstavitvi bomo razpravljali najprej o nekaterih terminih in njihovih prevodih. Held uporablja dve sintagmi za isti

pojav: separation of powers in division of powers. Montesquieu je uporabljal izraz division - delitev in ne separation - ločitev, separacija. Ta raba je po našem mnenju tudi bolj logična, saj se oblast deli ne pa ločuje na tri oblasti. Ločevanje je vedno proces razcepa na dvojce, ne na troje ali več delov. Held uporablja oba izraza, ne da bi med njima vpeljal kakšno vsebinsko razlikovanje. (Obstajajo tri veje razdeljene oblasti, ki so ločene ena od druge, ne pa vse skupaj med seboj.)

S tega stališča je škoda, da delo, ki predstavlja učbenik temeljnih politoloških terminov, nosi takšno terminološko nedoslednost. Škoda je tudi, da gesla delitev (ločitev) oblasti ni v stvarnem kazalu.

Naslednji termin je competitive conceptions in c. elitism, c.elitist democracy. Prevajalci so uporabili prevod rivalski (rivalska pojmovanja, rivalski elitizem, rivalska elitistična demokracija). V angleško-slovenskem slovarju in Velikem angleško-slovenskem slovarju (Grad, Škerlj, Vitorovič, 1973 oz. 1978) so kot možnosti slovenjenja termina competition naslednje možnosti: tekmovanje, konkurenca, tekma, natečaj.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je termin rival takole predstavljen: tekmeč: že v šoli sta bila rivala/ tekmo med rivaloma bo prenašala tudi televizija; rivalinja pa kot tekmica: v lepoti ji je bila nevarna rivalinja; rivalski - nanašajoč se na rivale ali rivalstvo: nasprotje med rivalskima skupinama; rivalstvo - dejstvo, da je kdo tekmeč koga: zaradi rivalstva sta se prepirala; ljubezensko rivalstvo med bratoma; rivalstvo v šoli ju je odtujilo. Pri rivalstvu gre praviloma za dva tekmece, pri competition pa za neomejeno število tekmecev - za tekmovanje. Rivalska demokracija poudarja obstoj dveh tekmecev: oblastne in opozicijske grupacije, ne pa več tekmecev z upoštevanjem drugih razločevalnih kriterijev. S tem terminom se pretihotaplja k nam prevladujoče pojmovanje demokracije, ki se je porodilo v angloameriškem svetu in ki razume pod demokracijo dejansko le dva partnerja: vlado in opozicijo, vladno in opozicijsko stranko. Na

tem primeru lahko vidimo, da so terminološka razčiščevanja ključna za pojmovanje tudi tako obsežnih konceptov kot je demokracija. Torej tekmovalniške/tekmovalske koncepcije, tekmovalniški/tekmovalski elitizem, tekmovalniška/tekmovalska elitistična demokracija ali kvečjemu konkurenčna demokracija/stranka (Offe, 1985 prevedla D. Debenjak). Na nekaterih mestih so se prevajalci odločili zadržati tujko, torej kompetitivni sistemi, kompetitivni elitizem, kar je gotovo bolje od rivalski.

Naslednji problem je *power*. Vprašanje je ali sloveniti power z močjo ali z oblastjo oz. kdaj z oblastjo in kdaj z močjo. Uveljavila se je zveza delitev oblasti (division of powers), državna oblast (state power), vednar distribucija moči (distribution of power) ipd. Temu prevajalci verno sledijo. Vprašanje, ki se nam postavlja, je: zakaj te razlike. Naš odgovor: termin moči je vnesla slovenska (behavioralna) sociologija v sedemdesetih letih z usmeritvijo na preučevanje (družbene) moči zlasti v podjetjih in izrinila pojem oblasti, ki nosi tudi politično konotacijo. Recepcija behavioralne revolucije na Slovenskem je tako ohranila pojem oblasti le v zvezah, ki so izključno politične/politološke: zato državna oblast in delitev oblasti (v državi), ne pa distribucija oblasti.

Held ugotavlja, da "levica nima ustrezne analize države, še posebej ne demokratične vladavine, kakršna obstaja in kakršna bi lahko obstajala" (Held, 1989:257). Škoda je v tem, da Held ne predstavlja modela **demokracije svetov**, niti o njem ne razpravlja: celo omenja ga ne. Demokracija svetov pa je eno velikih političnih gibanj v dvajsetem stoletju in predstavlja enega od največjih prispevkov levece (tudi marksistično orientiranih mislecev) teoriji demokracije. Pri tem je povsem nepomembno ali se strinjamo s teorijo in z različnimi poskusi njenega prakticiranja, dejstvo je, da je teorija demokracije svetov označila dobršen del tega stoletja tako s svojim vzponom kot s svojim zatonom.

Avtonomija je za Helda samo avtonomija od in to avtonomija od države, ne pa tudi avtonomija od vladajočega principa reprodukcije družbe, torej zgolj politična avtonomija. V najboljshi

tradiciji marksizma je bila takšna avtonomija vedno nezadostna, ne pa tudi nepotrebna ali odvečna. Held enači pojem avtonomije in neodvisnosti, ko pravi da "koncept avtonomije ali neodvisnosti povezuje te težnje in pomaga pojasniti..." (Held, 256). Neodvisnost je samo ena od sestavin avtonomije, recimo ji negativna sestavina (po vzoru negativna svoboda). Avtonomija je zame predvsem problem samokonstrukcije, problem zagotavljanja zmožnosti za samostojno postavljanje zakonov, torej pozitivna avtonomija. Avtonomije brez avtokefalnosti ni. Tu pa naletimo na probleme socializacije individuov za avtonomno življenje in kot rezultat tega procesa - problem politične kulture znotraj modela demokracije. Nova družbena gibanja so prinesla okrnjeno razumevanje avtonomije kot zgolj neodvisnosti od države. Na Slovenskem se je to razumevanje zelo prijelo, ker imamo bogato vrtičkarsko tradicijo, tradicijo zagrajevanja in zapiranja v bajtarske veleposesti.

Marxov pojem vladajoče zavesti, zavesti vladajočega razreda, tematizira teren avtonomije, ker napredek svobode terja najprej napredek v zavesti svobode. Marcuse je v tekstu o represivni toleranci pokazal, da je avtonomni posameznik tisti posameznik, ki se je naučil racionalno in avtonomno misliti. Odgovor na Platonovo vzgojno diktaturo je po njegovem "demokratska vzgojna diktatura svobodnih ljudi" (1985:12). Pogoje za to pa je potrebno šele vzpostaviti: zlomiti represivno toleranco v medijih in vseh drugih agensih socializacije. Po drugi strani pa je oblikovanje avtonomne pozicije individuov vezano na pozitivno socializacijo, izgradnjo avtonomne pozicije, ki jo je potrebno graditi že v vprični družbi, v maloštevilnih že obstoječih enklavah in z njihovo množitvijo. Held je blizu Marcusejevemu stališču v poglavju o svobodi, ko pravi, da "nekateri ljudje ne bodo več imeli prostora na primer za akumuliranje velike količine sredstev ali za to, da bi delali svoje kariere na račun ljubíc, žena ali otrok" (Held, 279). Zamejitev svobode represivnim praksam je pogoj udejanjanja načela avtonomije. Še bolj pa je potrebo po oblikovanju pogojev socializacijskega procesa na vseh ravneh za avto-

nomno pozicijo posameznika zagovarjal Gramsci. Intelktualna in moralna reforma sta uperjeni ravno v oblikovanje nove senzibilnosti, intelektualnosti, novega načina življenja, oblikovanje samozavedi posameznikov, katere prva stopnja je po Gramscijevi sodbi zavest o pripadnosti hegemonski sili. Socializacija za obvladovanje vpričnega življenja je že vzpostavljanje etične družbe ali societa regulata, družbe prihodnosti.

Po Heldu (259) je glavna pomanjkljivost marksizma reduciranje politične oblasti na ekonomsko moč in s tem zapostavljanje nevarnosti centralizirane politične oblasti in problemov politične odgovornosti. Na drugem mestu trdi, da marksizem reducira politično oblast na ekonomsko in razredno moč (260). Heldov problem je v tem, da enači en tip marksizma s celotnim marksizmom in da eno prakso marksizma, vzhodno, razglaša za sleherno prakso marksizma in celo za udejanjanje marksizma. Kapitalizem se ni udejanjal po zamislih liberalcev, še manj pa se je socializem udejanjal po zamislih marksistov! Zgodovino delajo realno eksistirajoči ljudje s svojimi predstavami itd. ne pa marksisti, liberalci ipd.

Heldu se pritihotapi tudi nezgodovinsko razumevanje modelov demokracij in posameznih stališč: liberalizmu in marksizmu očita, da se nista ukvarjala s preučevanjem sprememb v organizaciji gospodinjstva in vzgoji otrok (260). Takoj za tem to izjavo zanika in trdi, da ju njihove perspektive in analitični okviri ne morejo zajeti. Po njegovem menju je potrebno širše pojmovanje političnega kot ga najdemo pri liberalizmu in marksizmu, s čimer ali Gramscija ne uvršča v marksistično tradicijo ali pa ga je pozabil skupaj z demokracijo svetov.

Stališče, da "v nekem globljem smislu civilna družba ne more biti nikdar 'ločena' od države", je nasprotno prevladujočemu stališču, ki se je pojavljalo v slovenski diskusiji o civilni družbi - to vztraja na nujni ločitvi civilne družbe od države, posredovanja med njima pa ni tematizirala. Tudi na tej točki se izkazuje Heldova slepota za Gramscijeva razmišljanja o razmerju med

civilno družbo in državo, ki jo deli s Keanom in celotno tradicijo novejšje koncepcije socialistične civilne družbe.

Za konec tega fragmentarnega prikaza navajamo Heldovo stališče, ki izpričuje njegovo zavezanost konceptom leveice v sedemdesetih letih. Po njegovem je treba obvezati državo, da bi se ukvarjala z načini, kako mnogo bolj pravično razdeliti bogastvo in dohodek. Vladavina zakona bi torej zahtevala osredotočanje na vprašanje distribucije in socialne pravičnosti; vse, kar bi bilo manj od tega, bi oviralo uresničevanje načela avtonomije in vladavine demokracije (267). Država, ki se je usmerila na vprašanje distribucije v sedemdesetih in osemdesetih letih, je Jugoslavija.

Delo je bogato informativno in spodbuja k razmislekom ravno zato, ker je nepopolno in vsebuje številne slepe pege in poenostavitve. Nenazadnje je bilo tudi napisano za šolanje.

Igor Lukšič